

RUSYA-ÇİN STRATEJİK ORTAKLIĞININ KÜRESEL BOYUTU

Küresel güç merkezinin ve rekabet alanının Avrupa-Atlantik'ten Asya-Pasifik'e kaydığı ortamda, küresel ittifaklar yapısı, bir yandan Batı yarıküresinde ABD çevresinde NATO, Asya-Pasifikte Amerikan-Japon ittifakı, diğer yandan da 'Büyük Avrasya Kıtasında' Rusya-Çin "ekseni" etrafından şekillenmektedir.

Sabir Askeroğlu

İRAM Dış Politika Koordinatörlüğü

Uluslararası ortam devletlerin davranış kurallarını belirler. Uluslararası anarşik ortamdaki değişimleri de Büyük Güçler arasındaki ilişki biçimi belirler. Uluslararası politikanın en belirleyici aktörü olan devletlerin ulusal çıkarlarını başarıyla gerçekleştirmeleri uluslararası süreçleri doğru okumalarına ve bu yönde adımlar atmalarına bağlıdır. Bu süreç devletlerin ne zaman ve hangi aktörle ittifak yapmasını, ne zaman tarafsız veya bağlantısız kalmasını belirler.

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan ABD hakimiyetindeki tek kutuplu uluslararası sistem değişim sürecine girmeye başladı. ABD'nin gücü göreceli olarak gerilerken, soğuk savaş döneminde 'üçüncü ülkeler', soğuk savaş sonrası 'güney ülkeleri' olarak tanımlanan bölgesel güçler yükseliş sürecine girdi. Özellikle, nüfus ve coğrafi büyüklükleriyle ilk sıralarda olan devletlerin ekonomik ve askeri anlamda hızla güçlenmeleri uluslararası sistemin çok kutuplu yapıya doğru evrilmeye başladığı yönünde tartışmalara yol açtı. 1990'ların sonlarından itibaren Rusya ile Çin resmen çok kutupluluktan bahsetmeye başladı. Rusya ile Çin'in önderliğinde Şanghay İşbirliği Örgütü ve ardından Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyetinin katılımıyla kurulan BRİCS, uluslararası ilişkilerdeki işleyişin Batı merkezli olmaktan çıkıp alternatif kurum ve örgütlerin söz sahibi olduğu bir yapıya dönüştüğünü göstermiştir.

ABD'nin küresel hakimiyetini sürdürme çabası, Rusya

ile Çin örneğinde olduğu gibi buna rıza göstermek istemeyen ve bağımsız dış politika izlemeye özen gösteren yükselen güçlerin bir araya gelmesine neden olmuştur. ABD hakimiyetiyle baş etmek için tek başına yeterli güce sahip olmayan bu iki devlet, yakınlaşma sürecine girerek bu sorunun üstesinden gelmeye çalışmışlardır.

Modern tarih boyunca Rusya'ya yönelik dış tehditler hep Batı'dan gelmiştir. Napolyon savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda olduğu gibi büyük saldırılar hep Batılı güçler tarafından gelmiş, Rusya en büyük kayıpları da bu saldırılarda vermiştir. Soğuk Savaş boyunca da Sovyetler Birliği, en büyük tehdidi yine Batılı bir güç olan ABD tarafından algılamaktaydı. Soğuk Savaş sonrası kendisini Batıyla müttefik olarak tanımlayan Rusya Federasyonu, 1990'ların ortalarından itibaren NATO'nun genişleme sürecine girmesiyle en büyük dış güvenlik tehdidinin yine Batı'dan geldiğine inanmaya başlamıştır. 2014 Ukrayna krizi, Batı ile Rusya arasında 'soğuk savaş' fiili olarak tekrar başlamıştır.

Yakın tarihte de Çin büyük güçlerin mücadele alanı olmuş, 20. Yüzyılın başında başlayan uzun bir iç savaşın ardından bağımsızlığını elde eden Çin Halk Cumhuriyeti Sovyetler Birliği'yle ittifak kurarak Doğu Bloku içerisinde yer almıştır. Kalkınma modelleri konusunda Sovyetler Birliği'yle sorunlar yaşayan Çin, 1970'lerin sonlarında ekonomik modelini değiştirme şartıyla ABD'yle yakınlaşmaya başlamış, bu sayede hızlı yükselişe geçerek ABD tarafından potansiyel rakip olarak görülmüştür.

Soğuk Savaş sonrası kendisini Batıyla müttefik olarak tanımlayan Rusya Federasyonu, 1990'ların ortalarından itibaren NATO'nun genişleme sürecine girmesiyle en büyük dış güvenlik tehdidinin yine Batı'dan geldiğine inanmaya başlamıştır.

Çin'in ekonomik ve askeri alandaki atılımları ABD'yi Çin'i çevreleme ve dengeleme gibi önlemler almaya zorlamaktadır. Çin ABD'nin bu stratejisine karşı önlem olarak da Rusya'nın desteğine ihtiyaç duymaktadır.

Rusya-Çin Stratejik Ortaklığı

Rusya ve Çin kendi ekonomilerini modernize etmeyi ve dünya arenasında jeopolitik pozisyonlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Moskova, Çin'le stratejik işbirliğini derinleştirerek Yükselen Çin'in kaynaklarından etkin bir şekilde yararlanmayı hedeflemektedir. Yükselen Çin'in, Rusya'yla stratejik ilişkilerini geliştirmesindeki hedefi 'Büyük Avrasya Kıtasındaki' kuzey sınırlarının güvenliğini ve istikrarını sağlamaktır. Bunun yanında hem Rusya hem Çin, 'tek kutuplu' dünya düzeniyle mücadelede ortak hareket etmeyi ve elverişli bir uluslararası politik ve ekonomik düzeni inşa etmeyi çabalamaktadır.

Küresel güç merkezinin ve rekabet alanının Avrupa-Atlantik'ten Asya-Pasifik'e kaydığı ortamda, küresel ittifaklar yapısı, bir yandan Batı yarıküresinde ABD çevresinde NATO, Asya-Pasifikte Amerikan-Japon ittifakı, diğer yandan da 'Büyük Avrasya Kıtasında' Rusya-Çin "ekseni" etrafından şekillenmektedir.

Ancak, ABD'nin NATO içinde veya Amerika-Japonya, Amerika-Güney Kore ittifak ilişkisinden farklı olarak, Rusya-Çin arasında geliştirilen stratejik işbirliği formatı (fiilen ve hukuken) klasik anlamda bir askeri-siyasi ittifak değildir. Rusya ile Çin arasında 2001'de imzalanan 'Büyük İttifak' olarak adlandırılan anlaşma, "danışma rejimi" dahil olmak üzere stratejik ortaklık anlaşması niteliği taşımaktadır. Anlaşmanın 9. maddesinde, "anlaşmanın taraflarına göre, barışı bozacak ve güvenlik çıkarlarını etkileyecek tehdidin meydana geldiğinin tespit edilmesi durumunda, Rusya ve Çin bir an önce söz konusu tehdidin ortadan kaldırılması için bir araya gelerek istişare yapacakları" öngörülmektedir.

Bu anlamıyla Rusya-Çin stratejik ortaklığı şu anlama gelmektedir: Rusya ile Çin arasında kurulacak askeri-siyasi ittifak, olası savaş durumunda tek bir cephede savaşta katılmak zorunda kalacağı için böyle bir yükümlülüğün kaçınılmaktadır. Tarafların askeri ittifak ilişkisinden uzak durmaya çalışmalarının bir diğer nedeni de kurulacak

ittifakın öngördüğü yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda ittifakın bozulmasına ve karşılıklı güvenin ortadan kalkmasına yol açacağı endişesidir. Bu yaklaşımın üçüncü bir nedeni de taraflar arasında kurulacak katı bir ittifak yapısının Batı ittifakları tarafından potansiyel bir tehdit unsuru olarak görülmesine, ABD ve ABD'nin Batılı müttefikleriyle ilişkilerinin zayıflamasına ve Batı ittifaklarıyla cepheleşmenin daha keskinleşmesine yol açacak olmasıdır.

Diğer taraftan Rusya ile Çin arasındaki stratejik ortaklık ilişkisi daha esnek işleve sahip olduğu için gerektiği zaman Büyük Güçler arasında dengelerin kurulmasında veya kısa zamanda Rusya ile Çin stratejik ortaklığının ittifaka dönüştürülmesinde avantaj sağlamaktadır. Bu durum hem Rusya hem de Çin için Batı ile olan ilişkilerinde kolayca manevra yapabilmeye kabiliyetini artırmaktadır. Bu durum Rusya-Japonya ilişkileri için de geçerlidir.

Rusya-Çin-ABD Üçgeni: Küresel Güç Dengesi

2014'te patlak veren Ukrayna krizi, ABD-Rusya krizine dönüşmesine neden oldu. Bu kriz, Rusya-Çin-

ABD arasındaki 'üçgen' ilişkisinde birkaç sonuç doğurdu. Birincisi, Rusya ile Çin'in hızla yakınlaşmasına yol açtı. İki devlet arasında askeri ve askeri-teknik işbirliği yoğunlaşarak, Rusya'nın daha önce Çin'e satmaktan kaçındığı yüksek teknolojiye sahip silahları daha fazla satmasının önünü açtı. Karşılığında Rusya, Batı'nın uyguladığı ekonomik yaptırımların etkisini hafifletmek için Çin'den daha fazla altyapı yatırımı ve enerji alanında işbirliği sağladı. Öte yandan ABD-Rusya gerginliği Moskova'nın, daha önce olduğu gibi ABD ile Çin arasında denge kurma kabiliyetini kaybetmesine neden oldu.

İkincisi, Ukrayna krizi, soğuk savaştan günümüze Rusya-Batı ilişkilerine en büyük darbeyi vuran gelişme oldu. Rusya'nın Batı'yla siyasi, güvenlik ve ekonomik alanlardaki ilişkilerinin gelişmesi olasılığını ortadan kaldırdı.

Üçüncüsü, Rusya ile NATO arasındaki gerginliği tekrar canlandırarak ABD'nin 'Asya'ya dönüş' stratejisini zora sokmasına, dikkatini tekrar Avrupa'ya çevirerek Rusya sınırlarında NATO'nun yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Böylelikle, Rusya-ABD ilişkileri, Rusya-Çin ilişkilerini, Çin-ABD ilişkileri de yine Rusya-Çin

Küresel güç merkezinin ve rekabet alanının Avrupa-Atlantik'ten Asya-Pasifik'e kaydığı ortamda, küresel ittifaklar yapısı, bir yandan Batı yarıkürsünde ABD çevresinde NATO, Asya-Pasifikte Amerikan-Japon ittifakı, diğer yandan da 'Büyük Avrasya Kıtasında' Rusya-Çin "ekseni" etrafından şekillenmektedir.

ilişkilerini etkilemeyi sürdürmüştür. Ukrayna krizi örneğinde görüldüğü gibi, ABD-Rusya ilişkilerinin gerginliği nasıl Rusya'yı Çin'e yakınlaştırmışsa, Donald Trump'ın ABD Başkanı seçilmesiyle başlattığı Çin'e yönelik sert politikalar izleyeceği yönündeki girişimleri ve Çin'i yalnızlaştırmak için Rusya'yı yanına çekmek için başlattığı görüşmeler, Çin'i Rusya'ya yakınlaştırmıştır.

ABD bir taraftan Çin'e yönelik jeopolitik mücadelesini sürdürürken, diğer taraftan da Çin'le arasındaki son derece yüksek ekonomik ve ticari ilişkilerini de hesaba katmak durumunda kalmaktadır. ABD-Çin ticaretinin istikrarı ikili ilişkilerinin istikrarı işlevini görmektedir. Bu nedenle Washington Pekin'e dünyayı Amerikan-Çin önderliğinde yönetmek için G-2 formülünü önermiş, ancak Pekin bu öneriyi geri çevirerek Rusya'nın da savunduğu 'çok kutuplu dünya düzeninden' yana olduğu ve uluslararası meselelerde bir ya da iki devletin karar vermesinden ziyade BM çerçevesinde yürütülmesi gerektiği yönünde tavır sergilemiştir.

ABD hala dünyanın lider gücüdür. Çin, ekonomik ve askeri olarak ABD'den sonra ikinci güçtür. Ancak Çin, dünyada ABD'ye hızlı yaklaşan ikinci büyük güçtür. Tarihte hâkim güç ile yükselen güç arasında bir rekabet yaşanmış ve dönemin Büyük Güçleri karşı karşıya gelmiştir. Lider konumunda olan hâkim güç kendi pozisyonunu korumak için yükselen gücü bastırmaya çalışmıştır. Çin bu tarihsel döngüyü/düzeni kırmaya çalışarak ABD'ye rakip olmaktan ziyade işbirliğini geliştirmeyi ve barışçıl iç kalkınmasını hedeflediğini inandırmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan Washington, Çin'in söz konusu yükselişinin ilerleyen yıllarda 'barışçıl' olmaktan çıkacağı riskini taşıdığına da göz ardı etmemektedir. Washington'un Çin'i dengeleme ve çevreleme stratejisinden vazgeçmediğini bilen Pekin, bir taraftan da, bazı durumlarda Çin'in de önüne geçen dünyanın önemli askeri gücü olan Rusya'yla da stratejik ortaklık ve işbirliği üzerinden ABD tehdidini dengelemeye çalışmaktadır. Bu durum ABD'nin gücünü tek başına sınırlama gücünden yoksun olan ve bunun üstesinden gelebilmek için Çin'le stratejik ortaklık kurmaya çalışan Rusya için de geçerlidir.

